

Vem älskar skogens konung

Åke Fredriksson [00:00:02] Det var bara att gå ut och sätta sig vid ett hygge eller en åkerkant och vänta på att det ska komma en älg.

Speaker [00:00:08] När Åke var tonåring och började jaga var det enkelt.

Åke Fredriksson [00:00:12] Det dröjde inte många minuter efter att ljuset kom innan det började smälla.

Speaker [00:00:18] Men det har förändrats.

Göran Ericsson [00:00:21] Det är väldigt få som ser en älg. Så älgen, från att vara skogens konung, så är det en statist i många fall eller en birollsinnhavare just nu.

Annika Felton [00:00:29] Sjunkande kalv-vikter, sjunkande reproduktionstal. Älgstammen i Sverige verkar inte må bra.

Speaker [00:00:36] Älgarna har blivit färre och mindre, men samtidigt beskylls de för att förstöra.

Michael Burström [00:00:43] De tar ju oftast en rejäl tugga eller två rejäla hela årsskott.

Speaker [00:00:47] De är glupska i skogen.

Annika Felton [00:00:49] Djuren som finns söker sig till de plättar där det finns foder och det blir ännu högre betestryck där och ännu mer skador för markägarna.

Michael Burström [00:00:57] Det är ju vi som markägare som på något sätt står för den mat som älgarna äter.

Speaker [00:01:03] Hur blev det så här? Och hur mår skogens konung egentligen? Det tar Daniel Stjärna reda på i det här avsnittet av podden Skogen och människan.

Daniel [00:01:17] Vad hittade du?

Åke Fredriksson [00:01:18] Här sitter jag bra.

Daniel [00:01:20] Härlig liten sten runt en granruska, här har man bra utsikt också?

Åke Fredriksson [00:01:26] Ja, lite högre upp här är väl en alldeles utmärkt plats att ha älgstorn.

Daniel [00:01:31] Fri sikt i fyra väderstreck.

Åke Fredriksson [00:01:35] Ja, exakt. Det är inte mina marker här så jag vet ju inte.

Daniel [00:01:37] Jag har träffat Åke Fredriksson här på, eller utanför, din arbetsplats i Robertsfors. Du är ju markägare och minst sagt en engagerad älgjägare med flera förtroendeuppdrag på olika nivåer. När började din älgjaksresa?

Åke Fredriksson [00:01:55] Jag började jaga när jag var arton år och det var 1986 och då var det en väldigt annorlunda älgjakt jämfört med vad det är nu.

Daniel [00:02:03] Berätta.

Åke Fredriksson [00:02:05] Jo, då gick det till så att man åkte ut i skogen medan det fortfarande var mörkt. Så satte man sig på var sin plats och så väntade man tills älgarna kom och några timmar efter att det blivit ljust, då avbröt man jakten för att samla ihop alla döda älgar och slakta dem.

Daniel [00:02:22] Det var helt självklart att älgen skulle träffas på och skjutas.

Åke Fredriksson [00:02:28] Ja, det dröjde inte många minuter efter att ljuset kom innan det börja smälla. Varje år så fick man mer och mer älg. Man skulle skjuta och man tyckte inte att det var något problem för att det gick snabbt och smidigt utan det blev väl först i en bit in på 90-talet när länsstyrelsen började känna att nämen nu har vi nog minskat ganska lagom så att nu måste vi nog börja dra ner på avskjutningen, och då blev väl folk fundersamma kanske - ska vi skjuta så här lite? Då räcker det inte till tacos varje fredag!

Daniel [00:03:04] Hur ser en älgjakt ut i dag?

Åke Fredriksson [00:03:06] Ja, då är det ju att försöka hålla kontroll på var man tror att det finns en älg genom att kanske se var man har något färskt spår och så gör man upp en liten plan. Och så måste man ha en väldigt duktig hund som letar reda på älgen och sen så får man hoppas att den antingen stannar så att hundföraren får ett skottillfälle eller att den rör sig i rätt riktning så att den hamnar hos en passkytt. Och misslyckas man och älgen går ut ur området, då får man ju göra en omstart. Det var ju inte som det var liksom, om vi backar bara femton år - om det sprang ut en älg så var det ingen fara för det fanns garanterat fler inne i det området. Men nu kan det nog vara så att har man fått tag i en älg ett område och inte lyckas skjuta den då och då blir man tvungen att byta område.

Daniel [00:03:59] Det var den älgen du hade chans på, liksom.

Åke Fredriksson [00:04:01] Ja, ofta är det så.

Daniel [00:04:03] Hur länge får man vänta på att se en älg?

Åke Fredriksson [00:04:07] Det finns ju statistik på det. Hur många mantimmar det går innan man ser en älg och det är ännu uppe nu i kanske mellan tjugo och femtio timmar som du måste sitta i skogen innan du får se en älg.

Daniel [00:04:23] Vad får det för konsekvenser för älgjakten och upplevelsen?

Åke Fredriksson [00:04:27] Nä, det är klart att det är mycket tråkigare att sitta i skogen om man inte ens får se en älg så att intresset går ju ner och det är svårare att rekrytera ungdomar, de hittar andra fritidssysselsättningar som kan vara en annan jaktform på ett annat viltbråd. Så att det är väl lite mörkt ut för framtiden om vi inte lyckas rekrytera nya jägare. Vi som är i femtio-sextioårsåldern. Vi kommer att fortsätta tills vi inte orkar mer. Men fylls det inte på så då kan det bli brist på jägare - i alla fall älgjägare.

Daniel [00:05:05] Du är inte så positiv till en stor älgjakt just nu, eller hur ser det ut? Hur upplever du det?

Åke Fredriksson [00:05:12] Jag skulle väl gärna se att det fanns lite fler älgarna vad vi har just nu.

Daniel [00:05:17] Årets älgjakt. Är du ute på ett pass? Sitter du i ett älgstom och kikar och spanar. Får du se en älg?

Åke Fredriksson [00:05:27] Jag brukar få se åtminstone en varje år och jag brukar få skjuta en vartannat eller vart tredje år och det kan jag vara ganska nöjd med. Det finns ju andra jägare som har inte skjutit en älg på över tio år och då förstår man om de tappar sugen.

Daniel [00:05:52] Älgjakten har en lång historia i vårt land, men nu har den kommit till en punkt när jägare själva säger att de tappat lusten, att de inte vill jaga för att älgarna är för få. Samtidigt finns det skogsägare som tycker att älgarna är för många och äter för mycket av skogen. Men vi tar det från början. Göran Ericsson är professor i viltekologi vid SLU och en välkänd älgexpert som synts i den stora älgvandringen i SVT.

Göran Ericsson [00:06:23] Älgen och människan har alltid varit intimt förknippade just för att det varit en så viktig proteinkälla.

Daniel [00:06:28] Älgen har jagats här i våra trakter sedan stenåldern. Den är anpassad till att leva i skogarna här.

Göran Ericsson [00:06:36] Den mest fascinerande anpassningen och det har att göra med älgens anpassningsförmåga från söder till norr är att älgens klövar är faktiskt annorlunda i södra Sverige än i norra Sverige. I södra Sverige så är de faktiskt lite mer avlånga och lite mindre. I norra Sverige så är de mer runda och större och det är ju för att vi har snö här. Så anpassning har varit att klövarna i norr faktiskt lika eller liknar snöskor. Om du kan tänka dig, som man går på snön med. Men i södra Sverige så är det en annan typ av mark, inte lika mycket snö så det lönar sig att ha mer avlånga klövar.

Daniel [00:07:14] Är det något som gör älgen mer unik eller mer speciell jämfört med andra djur? Att man lyckats anpassa sig så specifikt i olika delar av Sverige?

Göran Ericsson [00:07:24] En annan anpassning som är unik, som de delar, visserligen en del med andra djur, det anpassningen till vinter och faktiskt att man svälter en stor del av året. En älg klarar -40 utan problem, en vuxen älg, och det är väldigt få andra djur som gör. Ska vi nu gå ut i skogen i norra Sverige och gå fram till en älg och om den tillåter att vi lägger snö på älgens manke, då kommer den snön inte att smälta. Men skulle hon då tillåta att du bara lyfte lite och stoppa ner fingret litelike in i pälsen bara en centimeter, då ska du känna att det är väldigt varmt. Så håren har en väldigt speciell anpassning som gör att det bevarar värmen väldigt bra vintertid. Men snön smälter inte på på håret så det är en fantastisk anpassning.

Daniel [00:08:16] Idag finns det ungefär 250 000 älgar i Sverige. På 80-talet var det betydligt fler. Men det har funnits tider när älgen varit på väg att bli utrotad i vårt land. Det började med Gustav den tredje år 1789 gav han tillbaka jakträtten till alla som ägde mark. Nu kunde bonden gå ut och jaga älg på sin egen mark.

Göran Ericsson [00:08:44] Det var i Sverige efter kriget var fattigt. Det var ont om mat, så självklart så jagas allting som kunde bidra till självhushållning. De få älgar som fanns

kvar jagades väldigt, väldigt hårt. Men det var också en era då vi började bygga upp kunskap kring vilda djur. Så då blev fokus väldigt mycket på de djur som faktiskt hade en betydelse kulturellt, och det första djuret som vi hade fokus på var älgen från 1800-talets början och framåt.

Daniel [00:09:07] Varför jagade man älg så hårt på den tiden?

Göran Ericsson [00:09:10] En överlevnadsfråga helt enkelt. Sverige var extremt fattigt. I början på 1800 talet hade vi ett av världens högsta barnadödlighetssiffror. Sverige var ett utvecklade land.

Daniel [00:09:22] Älgen var på väg att utrotas och ett första förbud mot att jaga den kom i början på 1800-talet.

Göran Ericsson [00:09:29] Älgen blev där man började diskutera hur man bevarar arter, inte bara bevara dem för att bevarandet skull, men också vilken syn vi skulle ha på arter när de kom tillbaka. Svenska jägareförbundet bildades 1830. Många organisationer kring djur, naturvård och även djurens rättigheter sågs i sin början i mitten på 1800 talet och det var en reaktion på att vi väldigt hårt hade brukat naturen och djuren, och symbolarten nu blev älg från 1830 talet och framåt björnen faktiskt från 1860-talet och framåt.

Daniel [00:10:01] Och den här tanken ledde till att älgstammen växte i Sverige och nådde någon slags topp på 80-talet? Hur var det då?

Göran Ericsson [00:10:11] Beroende på var vi är i Sverige så är det mellan 1980 till 1984 i Sverige - och det egentligen som gjorde att vi nådde den toppen, det var inte skogsbrukets mekanisering och kalhyggesbruket, utan det var dags att vi börjar reglera jakten, och den stora regleringen var mitten på 60 talet. Men den största regleringen som jag tror hade en långvarig effekt, det var att vi började på 1930 talet också diskutera hur vi samarbetade mycket kring jakt och att vi hade en utbildning och det fanns en svensk efterfrågan på kvällskurser och andra saker. Så alla som jagade eller jobbade med skog eller fiskade - man gick kvällskurser, man engagerade sig, så förenings-Sverige bidrog väldigt mycket till det här. Så kombinerar du det här med att vetenskapen sakta växte in i viltförvaltningen, att vi också fick en syn på att bevarande skulle ske från 60 talet och framåt och att vi då också skulle jaga de djur som egentligen inte har en stor betydelse för reproduktion och överlevnad. Det vill säga kalvar och tjurar. Tidigare så att man jagat alla älgar till större älgar desto bättre. Men från 60 talet och framåt så hade man en mer vetenskaplig syn på vilka älgar man skulle jaga och det sammanföll med att vi hade en utveckling av trakthyggesbrukets bruket och gott om mat också. Och sen slutade vi också med skogsbyte av tamdjur.

Daniel [00:11:31] Just det. Och vad gjorde det för skillnad att du slutade med skogsbyte?

Göran Ericsson [00:11:34] Att det blev mer undervegetation kvar. Det blev inte så stor konkurrens om födoresurserna helt enkelt. För älgarna är ju väldigt beroende av inte bara ungskog utan det finns mycket bärris och buskar och väldigt mycket annan mat. För det ger den största totala biomassamängden.

Daniel [00:11:52] Men blev det mer älg än vad vi hoppats på? På 80 talet när det var som mest.

Göran Ericsson [00:12:00] Älgen var ju en del av att vi skulle faktiskt återställa de arter som hade försvunnit. Jaktlagstiftningen från 1900-talets början och framåt fokuserar på att återställa arter. Så vi hade nog egentligen inget mål om hur många älgar vi skulle ha, men när vi börjar se konsekvensen från 1970 talet, då var det framför allt på trafiksidan. Om vi går tillbaka och tittar på media från mitten av 70 talet till kanske -85, då är det väldigt mycket om döden på våra vägar - och döden på våra vägar, det var inte att vi körde för fort utan det var att vi kolliderade med älgar.

Daniel [00:12:35] Vad hade det för inflytande på den allmänna debatten och synen på älgen och så där? Hur mycket påverkade den här trafikfaran?

Göran Ericsson [00:12:46] Det gjorde ju att det var legitimt att öka avskjutningen väldigt mycket och jag tror min bedömning att både jägare och andra ifrågasatte inte att vi ökar avskjutningen kraftigt för det skulle ju hantera ett samhällsproblem. Och det har ju alltid varit en grundläggande princip i Sverige egentligen, långt tillbaka, att är det vilda djur som skapar problem så hanterar vi de problemen via jakt, inte via bidrag eller andra inskränkningar. Sedan började vi diskutera skogsskador, då på det 80-talet självklart. Det var då vi började se att framför allt på övervintringsområden så betades det väldigt, väldigt hårt.

Daniel [00:13:23] Älgen, den äter växter och det är nu man börjar prata om det här. Att älgen förstör för den som vill odla skog. Älgen gillar till exempel små skira tallplantor. De har planterats i hopp om att de ska bli långa, fina och raka plankor. Om älgen bitit av toppen på tallskotten så blir det i bästa fall en krokig stam. Eller kanske ingenting alls.

Annika Felton [00:13:51] Ja, jag är Annika Felton heter jag. Jag jobbar på SLU nere i Skåne med vad de stora växtätarna äter - älgen specifikt då. Och hur de interagerar med skogsskötseln, hur de påverkar skogsskötseln och hur skogsskötseln påverkar dem - så det är åt båda hållen som jag tittar på i min forskning.

Speaker [00:14:10] Daniel träffar Annika i en bit tät granskog i Skåne - så som det kan se ut i skogen i Sverige.

Annika Felton [00:14:20] Nu till exempel står vi bredvid ett gran-numrerat bestånd som vi tittar in i nu.

Daniel [00:14:26] Jag kan säga att vi tittar in. Vi står liksom inte i beståndet för vi står och tittar precis från kanten. Det är både tätt och risigt och mörkt där inne.

Annika Felton [00:14:36] Ja, det har gallrats, det är 30 år gammalt, men det är ändå tätt och granskogar blir lätt väldigt mörka även om de inte står så tätt som det gör just i det här beståndet. För granen släpper inte ner så mycket ljus till marken. Deras trädkronor fångar ljuset på väg ner så det är väldigt svårt för växter att överleva på marken. Mossor klarar det jättebra och vissa andra också. Är det små luckor här och där så kommer blåbärsriset och lingonriset - de kan överleva men de är väldigt undertryckta ofta.

Daniel [00:15:13] Men varför står vi här för att prata om älgens matvanor?

Annika Felton [00:15:17] Ja, det blir ju liksom en anti-situation här, för eftersom de tycker så mycket om att äta lövträd och tall så har under årens lopp många skogsägare liksom gett upp på de trädslagen och satsat på gran. Gran är en del av älgens diet, de äter faktiskt lite gran, men oftast inte speciellt mycket, kanske 1-2 % av deras diet är gran

beroende på var i landet. Så det har varit ett hyfsat tryggt alternativ för skogsägare om de bor i ett område med mycket vilt, mycket älg - och då har gradvis de beslutat tagits. Även om jordmånen passar bättre för tall så har man ändå tagit beslutet för gran. Det finns många faktorer som påverkar det här beslutet, naturligtvis inte bara älgen eller rädslan för att älgen ska komma, men det är en faktor. Så vi har pö om pö fått fler och fler sådana här ytor, speciellt i södra Sverige, och då förlorat skogsytorna där det kanske skulle varit en blandning eller mera tall eller mera lövskog. Och i sådana skogar kommer ljuset ner till marken och där finns det foder. Så pö om pö har det blivit färre och färre kvadratmeter med mat kan man väl säga. Och det gör ju att djuren som finns söker sig till de platser där det finns foder - och då blir ännu högre betestryck där och ännu mer skador för dom markägarna så det blir som en negativ cykel.

Daniel [00:16:56] Vad äter älgen helst? Vad gillar den att äta?

Annika Felton [00:17:01] Ja, det får man besvara på två sätt. För en sak är vad de allra helst skulle vilja äta om de har valet. Den andra frågan är vad äter de mest av? Ja, så vi har sett i forskningen att om älgen får välja så tycker den hemskt mycket om rönnar och aspar och sälgar och ekar. Vi kallar dem för RASE i skötseln av vilt i Sverige. Vi har också lärt oss i forskningen lite grann om varför, för de har en näringssammansättning som är perfekt. Men nu är det ju så att det finns inte så jättemycket av de här trädslagen i landskapet i dag så jag tror de äter det där det finns, absolut, men det bidrar inte så otroligt mycket till dieten, vad vi har sett i forskningen nyligen, bara några procent beroende på var vi är - i norra Sverige kan de leva helt på Salix till exempel. Men generellt sett så måste dom satsa på andra saker i söder och då är tall, björk och risväxterna som är de stora komponenterna. På sommaren hittar de ju också örter och de äter lite gräs. Då blir det en större mångfald under sommaren.

Daniel [00:18:22] Klarar de sig på en ganska ensidig föda, ganska enformig mat eller behöver de ha en liten tallriksmodell för att klara sig?

Annika Felton [00:18:32] Ja, vi har sett i Götaland att de älgar som lever i områden där de har en variationsrik vinterdiet med många olika växtarter under vintern - det var då vi studerade dem - där har de högre vikter, kalvarna har högre vikter och de korna får fler kalvar. Så det verkar som om en artrikedomen i växtligheten och i deras diet är bra för deras välmående. Men det måste finnas tillräckligt mycket. Så man kan inte bara titta på kvaliteten, det måste vara kvantitet också. Uppe i norr så vet vi en population i Norrlands skärgård där artrikedomen i dieten är jättehög - men de svälter, för det finns för lite mat så då måste de plocka lite av allt möjligt och då blir artrikedomen hög men de har väldigt dåliga vikter. Så man måste hela tiden tänka på båda saker. Men grejen är ju att älgar är växtätare som vi vet och växter försvarar sig. Växter vill ju inte bli helt uppätta.

Daniel [00:19:36] De vill ju inte det.

Annika Felton [00:19:37] Nej. Så visst, de erbjuder protein och energi och stärkelse massa goa saker. Men de har också försvarskemikalier, kemikalier som gör det svårt för älgen att smälta maten kan till och med vara lite toxiskt och därför mår älgen som alla växtätare oftast bättre av att blanda så får de inte för hög dos av en specifik växts försvarskemikalier. Så det är en annan kontinent i det här.

Daniel [00:20:06] Och det vet liksom älgen? Det det tar höjd för?

Annika Felton [00:20:12] Vad den vet - det är ju en fråga. Men vad vi har visat i forskning på många olika typer av djur är att det är en slags feedback mellan matsmältningssystemet i hjärnan och smakkörtlarna som pratar med varandra med nervsignaler på ett väldigt fiffigt sätt. Så när matsmältningssystemet menar att nu har jag fått tillräckligt av det här, jag behöver mer än något annat, då påverkas smakkörtlarna och hjärnan och det påverkar vad djuret går härnäst och vad de äter och hur mycket. Så det är lite fiffigt. Men jag tror inte älgen funderar så mycket på det.

Daniel [00:20:53] Men den känner på något sätt.

Annika Felton [00:20:55] Ja precis.

Daniel [00:20:56] Ni forskar ju på vad älgarna äter, hur deras diet ser ut. Hur går det till praktiskt? Hur får ni reda på vad älgen satte i sig?

Annika Felton [00:21:06] Det går att titta på det på många olika sätt. Man kan till exempel sätta en kamera på ett halsband på älgarna så går omkring och filmar åt oss vad de väljer att äta. Det har vi gjort nyligen, det är roligt. Ett annat sätt är att samla spillning ute i landskapet och sedan använda dna-teknik för att se vilka växter som finns i spillningen och det berättar för oss om vad de ätit. Man kan också göra samma sak med vom-innehåll, så då jobbar vi oftast tillsammans med jägare som samlar en liter vom innehåll från en älg som man skjutit.

Daniel [00:21:45] Vad har ni fått för insikter genom att kolla in i älgens magar? Var det något som förvånar dig?

Annika Felton [00:21:55] Ja, när jag började jobba mer med älgar för drygt tio år sedan så var det väldigt mycket fokus på tall och lövträd. Det var inte så många som pratade om risväxterna då faktiskt. Visst, de äter lite blåbär men det var inte fokus på det. Speciellt när det gäller skadesituationen. Varför äter dom så mycket tall? Jo, det kanske finns för lite alternativ föda och då fokuserade man mycket på lövträden, vilket är rätt och riktigt, men de senaste åren så har vi i vår forskning verkligen fått upp ögonen för hur viktiga risväxterna är. Blåbär, lingon och ljung, vilken stapelföda det är inte bara för älgen utan för rådjur, kronhjort och dovhjort också. Och vad vi har sett är att de områden där älgen lever under hög konkurrens från de andra mindre hjortarna, där verkar älgen överge risväxterna och äter mera tall istället. Då får man fundera okay, hur ska vi hantera det i viltskötseln, den här konkurrensen om just risväxterna?

Daniel [00:23:06] Var befinner vi oss nu i relation till jakten på älg och älgens status i skogen?

Göran Ericsson [00:23:14] Vi gör en enkel uppdelning mellan norra och södra Sverige i söder. Om vi drar en gräns Mälardalen grovt och söderut. Där är älgen egentligen en ganska okänd figur för många. Idag är det väldigt få som ser den älg, man ser dig dovhjortar, kronhjortar, vildsvin, rådjur i viss mån så älgen. Från att vara skogens konung så är det en statist i många fall eller en birollsinnhavare just nu. Där har andra viltarter kommit in. Det är en allmän klövvilt jakt till exempel. Man jagar inte bara älg. Vi ser effekterna av att vi under många, många år har planterat gran och minskat den tillgängliga fodermängden. Det var ju då en del störningar som vi faktiskt hanterade, det var en storm 1969, det var flera andra stormar som gjorde att vi planterade väldigt mycket gran och det minskade den tillgängliga fodermängden. Samtidigt så fanns det väldigt få andra djur så fodermängden då räckte till för för älgen, men idag med kronhjort och dovhjort eller andra

djur har tillväxt så blir konkurrensen så hård för älgen så älgen är inte så bra på att konkurrera och då trycks älgen ut i de områden där man faktiskt fortfarande kan se att den skapar skogsskador. I norra Sverige är det fortfarande väldigt mycket en diskussion älgskog och där blir det på ett sätt enklare. Det måste vi förstå relationen fodermängd - antal älgar. Vi måste också förstå skogsbrukets påverkan på fodermängd och antalet älgar. Så det är ganska enkelt. Ett enkelt triangeldrama.

Daniel [00:24:47] Jägaren och markägaren Åke Fredriksson från Anäset i Västerbotten bor och verkar i det triangeldramat. På 80-talet när man började prata om att älgen äter på skogen så att det blir skador, då hade vi mångdubbelt fler älgar än i dag. Åke har jagat i 40 år och tycker att älgstammen nu är för liten och behöver bli större. Resonemanget att de måste bli färre för att minska skadorna, det hänger liksom inte ihop, säger han.

Åke Fredriksson [00:25:17] Det fanns ju en acceptans i hela Sverige att minska antalet älgar för att minska skadorna. Men nu visar det sig att trots att vi har minskat antalet älgar så minskar inte skadorna. Och då kan jag förstå att man som jägare funderar varför ska vi då ha så lite älg? Om skadorna ändå inte blir mindre, då kan vi väl lika gärna ha fler älgar? Det är klart att vi kan vänja oss vid att ha en lägre älgstam, men det har gått väldigt fort. Vi har sänkt antalet väldigt fort och då är det lite svårt med anpassningen. Om du har ett jaktlag som är 20 personer som är vana att skjuta ungefär tio älgar när de bara ska skjuta fyra älgar då kanske är det svårt att behålla ett jaktlag med 20 personer. Då är frågan, vilka måste sluta?

Michael Burström [00:26:16] Jag heter Mikael Burström. Jag jobbar på Holmen och har titeln Chef Skog och mark Västerbotten, det innebär att jag ansvarar för våra egna skogar och egna fastigheter som vi äger i Västerbotten.

Daniel [00:26:30] Holmen, det ju många, många skulle kalla er skogsägaren, skogsbolaget i de här sammanhangen. Och ni har mycket skog i Västerbotten.

Michael Burström [00:26:40] Ja, vi äger i Västerbotten ungefär 450 000 hektar och vi äger i hela Sverige ungefär 1,3 miljoner hektar. Så är vi en stor skogsägare.

Daniel [00:26:52] Och vi är här för att prata om älgen med dig. I den här podden Skogen och människan. Hur ser du som representant för Holmen på älgens närvaro i skogen?

Michael Burström [00:27:06] Älgen ska absolut vara i skogen, det är ju skogens konung. Vi vill ha livskraftiga stammar av klövvilt. Vi vill att de ska vara både av bra kvalitet och rimliga storlek på bestånden. De hör absolut hemma i skogslandskapet, det är ingen tvekan om saken.

Daniel [00:27:25] Men det finns inget problem?

Michael Burström [00:27:26] Det finns absolut problem. Det finns problem. Det mest aktuella problemet är naturligtvis när vi inte har balansen mellan mängden älg och mängden foder som de äter av och vi får en obalans däremellan. Det är då vi pratar om det som populärt kallas för skador. Betestryck kan man också säga beror på om man tittar på tillväxt eller kvalitetsskador. Vi kan ta ett exempel som har varit väldigt tydligt. Vi har ett område som ligger ett antal mil utanför Umeå upp mot Vindelns till, en klassisk tallhedsmark om man tänker så - grus och sten och sand. En platt yta längs med Vindelälven som är som en typiskt tallmark. Det har stått tall där i alla tider och det är att tall som växer där har alltid samlats älgar. Där samlas älgar vintertid för det är ett bra ställe för dem att hitta föda

mat på. Men tittar vi på hur läget var nu i vintras så hade vi under en ganska lång period av vinter så kunde vi räkna in mellan hundra 130 individer på en yta som motsvarar ungefär 60, 65 hektar. Och de har stått där i flera månader.

Daniel [00:28:41] Vad blir kvar av tallarna då?

Michael Burström [00:28:45] Inte särskilt mycket. Det blir ett så hårt betestryck så älgarna får ju inte väl heller. De har verkligen inte gott om mat utan de går ju dit och ställer sig, de är ju på något sätt invanda att ta sig dit och stå där över vintern. Men tittar man på den fodermängd som finns där så är det ju för väldigt få. Väldigt många av de älgarna har nog lidit ganska hårt under den här tiden. Det finns det näst mest bara pinnar med enstaka barr på, skogen blir förödd och älgarna mår förmodligen inte särskilt bra heller.

Daniel [00:29:18] Men vad vill du att man ska göra åt det här?

Michael Burström [00:29:23] Ja, det är en bra fråga. Det var en fråga jag har ställt i flera år också, just när det gäller det här problemområdet som vi pratar om nu när vi hade så pass mycket älg. Det har jag ingen riktigt bra lösning själv. Jag har ställt den frågan till till flera, inklusive till länsstyrelse och myndigheter. Jag har fått rådet att vi kan prova att schasa iväg dem. I det här området så äger Holmen ungefär hälften av marken och det är privat skog på den andra hälften. Privata markägare är det precis lika hårt drabbade som vi är och om vi skulle sjasa iväg dem någonstans så flyttar vi ju problemet ytterligare till en annan privat markägare. Det hjälper liksom inte jättemycket. Jag har ingen lösning på problemet just i Vindeln. Tittar vi generellt sett över en större yta - i de här delarna av Västerbotten som ligger där ligger inom ett förvaltningsområde som heter sydöstra älgförvaltningsområdet, det innefattar totalt sett runt 900 000 hektar. Det är fem stycken kommuner i Västerbotten - Tittar vi på hela den ytan och säger att man vilja att vi får lov att sänka älgstammen till den målnivå som vi är överens om ända sedan 2012. Vi har sagt det här och det säger både jägare och markägare gemensamt. Och länsstyrelsen är de som har fattat beslutet att den här ytan räknar vi med ska kunna klara av hålla ungefär 4700 älgar vintertid. Vi ligger nu på ungefär 5800 och närmar oss inte ens 4700. Vi har inte mindre älg nu än vad vi hade för tre år sen i det här området, så att vi är inte ens på väg mot målsättningen.

Daniel [00:31:11] Men det finns ju jägare som känner att det är öde i skogen under älgjakten. Man ser knappt en älg på ett helt år när man inte jagar. De tycker inte att det finns för mycket älg. Vad vill du säga till dem?

Michael Burström [00:31:25] Nej, men det har jag full respekt för. Älgjaktsupplevelsen idag är naturligtvis annorlunda än vad det var för kanske både 5, 10 eller framförallt 40 år sedan. Om vi jämför med hur älgstammen har sett ut tidigare. Den är svår, har vi färre älgar i skogen så kommer det vara mer sällan man ser dem. Absolut. Men den nivån man jämför med är ju inget som säger att det är på något sätt den nivån som är rätt eller den som man ska utgå ifrån.

Daniel [00:31:57] Ni tänker på skogen, på plantorna, på de träd som ska bli virke, massa och allt möjligt. Men älgstammen, den har minskat lite mindre och älgarna har blivit klenare och haft det tuffare och tuffare. Kan inte ni bjuda på de här plantorna och låta dem få något att äta huvudtaget?

Michael Burström [00:32:20] Det gör vi absolut. Det är ju vi som markägare som på något sätt står för den mat som älgarna äter. Älgen till stor del är skogslevande djur så man kan

nästan säga att det är skogsägarna som föder de även i brutna landskap och åkerlandskap så föder de sig en del på lantbruk mark då. Men det är ju skogsägarna som står för hela uppfödningen av den älgstam vi har och tittar vi på de målsättningar som de satt så bygger det på att vi är beredda att avstå tre av tio träd som vi föryngrar med 30 % av den skog vi föryngrar, den är vi beredda att avstå till bland annat älgarnas mat och det är där vi tycker är en rimlig nivå. Idag är vi inte på den nivån.

Daniel [00:33:04] Älgen gillar inte bara äta tall, denna gillar rönn och asp till exempel. Kan inte ni plantera de godsakerna nån annanstans? Att få älgen att titta bort från tall plantorna och bege sig nån annanstans.

Michael Burström [00:33:20] Att styra dem det stället någon annanstans - det är ett begrepp som vi har rätt ofta när det gäller många faktorer. Just att allting ska ske någon annanstans, den tror jag är svår, för det är svårt att veta vart det är "någon annanstans". Det som vi kan göra och som vi gör, vi har för ett antal år sedan så ändrar vi till exempel våra röjningsinstruktioner på ett sådant sätt att det är jättetydligt att vi när vi formar skogen med röjsågen, för det är då som vi gör den största insatsen kopplat till Hur ska den här skogen se ut framåt - då är det jättetydligt att vi ska spara de här så kallade Rasearterna till exempel, på ett helt annat sätt än tidigare, alltså Rönn, asp, sälj och ek. Nu är inte ek en del av vår verklighet här uppe i Västerbotten, men när man tittar på det med nationell nivå. Om man tittar på på den grönmassa som vi tar tallar till exempel de de barren som sitter på på en tall, då är det själva motorn för tillväxten. Så att varje gång du plockar bort någon del av den gröna massan, då får du en sämre tillväxt på det trädet kommande sommarsäsong. Tallarna står ju också i form av vinterdvala. Så betas det bort mycket grönmassa så får vi en lägre tillväxt. Får vi lägre tillväxt innebär alltså att de här träden inte växer och blir större och grövre. De binder ingen koldioxid. Det blir inget byggnadstimmer att bygga hus av.

Daniel [00:34:42] Så det skulle räcka att de äter liksom barren för att det ska bli en skada,.

Michael Burström [00:34:47] Inte skada. Du får tillväxt, du får tillväxtförluster. Det kallar vi inte skada, men du får en påverkan på tillväxten. Tillväxten påverkas om de äter barrmassa, det som kallas för skada på skog, det är egentligen när vi får en skada som på något sätt påverkar själva stammen. Om den den lodräta axeln och en som går i trädet. Det kan vara att de gnager på barken som gör att man helt enkelt gnager bort barken och blottlägger veden. Det kan vara att man har betat av själva toppskottet, det som sticker längst upp på träd, om man betar av det så får man ett träd som kommer att kompensera det med att skicka upp en annan gren som försöker växa på höjden och då får man ett krokigt träd och därmed ett träd som inte går göra timmer och därmed inte hus av. Eller ett tredje problem är om stammen bryts av, helt enkelt att den går av på mitten så att de skadorna på den genomgår det kallar vi för betesskador. Medans det övriga betet på på grönmassa. Det påverkar tillväxten, absolut, men vi mäter inte den till exempel.

Daniel [00:35:57] Hur mycket brukar de äta när de hittar en tall som de tycker om? Här är det liksom ett par barr på toppen eller nyper de ofta av toppskottet?

Michael Burström [00:36:08] Det finns säkert de som kan svara bättre än mig på det här, men om jag utgår från vad jag ser i skogen så är det inte ovanligt att de pratar tar ju oftast någon någon en rejäl tugga eller två. Alltså rejäla hela årsskott. Vi kanske pratar om små gröna kvistar som kanske är 10, 15 centimeter långa något senare. De tar säkert ett par tre tuggor på dem där, och sen tar man ett par steg vidare och tar nästa och så vidare.

Daniel [00:36:31] Och det räcker för att det ska bli konsekvenser på lång sikt för den här skogen, för trädet att växa?

Michael Burström [00:36:38] Alltså om de sätter betet på fel ställe så kan det ju redan ett bett få ett problem. Om de biter av toppskottet då. Då har det trädet på något sätt tappat sina möjligheter att bli råvara för att bygga trähus. Det kommer fortfarande leva och växa. Men, men, då kan det inte längre bli sågtimmer som kan som vi kan bygga hus av. Är det så att alla de där betten sitter på sidoskott, då kommer trädet fortsätta att kunna ha möjlighet att bli timmer, men det kommer växa sämre.

Daniel [00:37:13] Skogsbolagen ser ju träd, virkesproduktion, trädutväxten som en viktig del av det är ju deras levebröd. Men även för framtiden. Att den svenska skogen växer och fortsätter vara en stark näring, väger inte det tyngre än älgjakt?

Åke Fredriksson [00:37:36] Inte för mig personligen. På min mark så har jag inga synpunkter på att om bolagen vill ha väldigt ont om älg på sin mark, det har jag inga synpunkter på. Men när de försöker då att tvinga oss privata markägare och har mindre älg än vad vi vill ha det, det är då det blir en otrevlig debatt.

Daniel [00:37:59] Men du ser sig också älg skador på dina tallar när du går runt i din skog.

Åke Fredriksson [00:38:04] Ja, men som jag sa tidigare, jag räknar nog på ett på ett annat sätt än vad en ekonom på ett börsbolag gör. När jag ser en betesskadad tall så kan jag tänka mig vad roligt det har varit en älg här. Då blir jag glad.

Daniel [00:38:17] Jag frågar vilt i ekologiprofessor Göran Ericsson om han kan förklara det här. Han säger att man har fokuserat för mycket på de nyplanterade tallarna och inte på vad som finns mer runt omkring i landskapet för älgen att äta.

Göran Ericsson [00:38:31] För vi ska ha gemensam förståelse. Då måste vi sluta tror jag prata förbi de två budskap som missar varandra. Det ena att vi tittar på skogsskador och det andra att vi tittar på tillgänglig fodermängd. Mängden är det älgen äter, det finns överallt. Det finns inte bara en tallplantering. Vi gör det för förenklat. Om vi nu ska titta på skador så måste vi förstå. Varför betar man bara väldigt mycket en viss tid i en tallplantering? Jag har en koppling till vad som finns runt tallplanteringar. Vi har missat den dialogen så jag tror att skapa en gemensam bild av hur mycket foder som finns totalt i landskapet. Det kommer att underlätta hanteringen av skador både i syd och i nord.

Daniel [00:39:13] Hur många älgar är lagom många älgar för Sverige?

Göran Ericsson [00:39:19] Det där är en svår fråga. Hur många älgar som är lagom. Vi kommer alltid ha personer och markägare som påverkas av att älgen betar vintertid. Vissa områden, till exempel där det alltid har varit passage i samband med älgvandringen alltså så är det fångstgropar systemen är. Det kommer ju alltid att betesskador så det här är liksom ingen sak som man lätt kan hantera på ett demokratiskt sätt. Det kommer alltid vara områden, vägpassager, älgpassager ungskogområde som alltid kommer ha påverkan från älg. Så för dem markägarna kommer aldrig vara lagom självklart. Andra människor tycker att det är för få älgar för hon ser inga älgar. Så vad som är lagom är en jättesvår fråga. Men det kommer avgöras av två saker hur många andra vilda djur det är och hur mycket foder det finns i landskapet. Inte bara hur mycket foder det finns i ungskogsområdena.

Daniel [00:40:10] Varför blir det så mycket känsla kring detta?

Annika Felton [00:40:13] Det är kanske är en viss uppgivenhet för dem som måste leva med skadorna, skulle jag kunna tänka mig, oro för framtiden. Om man har satsat mycket pengar och hoppas att barnbarnen ska få avkastningen. Men det är också oro bland jägarna. Sjunkande kalv vikter, sjunkande reproduktionstal. Älgstammen i Sverige verkar inte må bra, så det är spikrakt neråt på de här talen i många delar av Sverige de senaste 20, 23 åren. Trots att det är färre i numrätt, så är det någonting i landskapet som inte står riktigt rätt till. Och foderbiten är en sak, klimatet en annan. Och det är igen komplexa relationer mellan de här sakerna. Så är jag. Jag tror det är det som är oron från olika håll och kanter. Och sen blir det inte lättare av att det är svårt att förklara det i en soundbite liksom. Man får liksom ge det lite tid och fundera, och diskutera olika saker.

Daniel [00:41:25] Vad ser ni för klimateffekter som antingen missgynnar älgen eller missgynnar tallåterväxten?

Annika Felton [00:41:39] Vad som missgynnar älg och hjort är ökande temperaturer och förändrat nederbörd, något som jag jobbat med nu nyligen. Älgen är en av de mest beforskade klövviltet vad gäller temperaturer och sånt och den är väldigt känslig. Vi säger att älgen är värmekänslig den känner heat stress när det blir varmt. Rent fysiologisk så kroppen blir överhettad - och blir man överhettad i kroppen så kan man äta mindre men då går temperaturen ner. Men det kostar för då får man i sig mindre mat. Så älgen trivs inte när det blir för varma vårar och somrar. Förmodligen kommer utbredningsområdet krypa uppåt också för bergskanterna. De kan gynnas av att det blir mildare vintrar, så en mindre snö kan vara bra för dem. Så hur de här två sakerna balanseras, det som är lite bra och det som är dåligt, det får vi se. Men de här sjunkande vikterna och sjunkande reproduktionstal vi har sett i Sverige vet vi statistiskt sett korrelerar med frekvensen av torra, varma vårar. Så vi vet att det är dåligt för älgarna i Skandinavien.

Åke Fredriksson [00:42:55] Naturen är ett självjusterande system. Så är det. Och älgjägaren människan ingår också i det här systemet. Och när viljan att jaga försvinner så kommer antalet älgar att öka.

Daniel [00:43:10] Och då och då blir det än värre för den som vill hålla älgen borta.

Åke Fredriksson [00:43:15] Då tror jag nog att de måste hitta andra orsaker att begränsa de här skadorna. Jag tror inte alls att man ensidigt ska titta på antalet älgar. Det finns väldigt många andra faktorer som påverkar hur mycket skador det blir i skogen.

Speaker [00:43:36] Du har hört Skogen och människan med Daniel Stjärna, en podd från SLU, Sveriges lantbruksuniversitet. Podden görs i samarbete med produktionsbolaget Filt. Producent är Stina Näslund. Tekniker Krister Orreteg. I nästa avsnitt fortsätter vi prata om skogen, hur vi människor levt av den och med den. Hur den har brukats i hundratals år och vilken roll den spelar i framtidens samhälle.